

ממך 12

א. עד לשנות השבעים תכונות כמו אגואיזם ורגשנות נחשבו בתור תכונות פסולות שמעוררות סלידה בקרב הצופים. לעומת זאת הקולנוע העלילתי של שנות השמונים והתשעים מספק לגיטימציה לתכונות הללו ולא שופט את הניצולים על כך שהם התאפיינו בהם. סרטים אלו מרחיבים את הבקיעים בסדר הצינוני ומציגים חברה מורכבת יותר בעלת אנשים שונים ובעלת דעות ודרכי התמודדות שונים. כמו כן הסרטים הללו מביעים ביקורת על כך שבעבר התייחסו אל הניצולים בצורה שיפוטית מידי אשר לא השכילה להבין את המצוקה הגדולה ואת חוסר הברירה שהם עמדו בפניה במהלך תקופת השואה. טענה זו זכתה בעצמה לביקורת במחקר. ביקורת זה הראתה כי דמות הניצול נשארה שלילית במהלך תקופה זו. הקולנוע העלילתי של שנות השמונים והתשעים שחזרו את הדימויים הבעייתיים של ניצולי השואה. השינוי היה בדימוי של הקולטים ולא של הנקלטים. השינוי בתדמית לא משנה את הדמות הכללית של ניצולי השואה אלא מקבע את התכונות הבעייתיות ומותיר אותם בתור קבוצה נפרדת מהצברים הישראלים (שטייר- לבני, 2013).

הסרט ארץ חדשה (אורנה בן דור, 1994) הוא סרט אשר מתאר את קשיי העולים אשר הגיעו לישראל בשנות החמישים. גיבורי הסיפור הם אנה בת השמונה ויאן בן 14. שניהם ניצולי שואה אשר הינם יתומים מאב ואימם נעדרת. הם למדו להתפרנס מכיוס ארנקים ובעוד אנה מבקשת למצוא את אמא, יאן מעוניין לשכוח את העבר ולשים אותו מאחוריו. השניים רבים במהרה ואנה בורחת ונעשית חולה. היא לא מצליחה להשתלב בחברה שלה ומבקשת מיאן לעזוב את הארץ למקום טוב יותר. יאן מסרב ובעוד הוא מנסה להשתלב בחברה היא שוקעת ונשארת במעברה. בסופו של דבר יאן מגיע חזרה למעברה כדי לעזור לאחותו.

סרט זה הוגדר במחקר אשר עסק בקולנוע העלילתי בתור סרט קולנוע מצומצם. סרטים אלו אומנם הציבו במרכז את אלו אשר נדחקו לשוליים בסרטים המוקדמים אולם קיבעו את הקבוצות הללו בתודעת הצופים משום שהוא שימרו את הסטריאוטיפים שלהם והציבו מולם את הגברים הישראלים. לכן הדמויות הללו רק החליפו את המקומות שלהם אולם הניגוד בין האחרים ובין המרכז המקובל לא נשבר ולכן לא נוצר קשר בין הקבוצות. ניתן להגדיר את הסרט הזה בתור סרט אשר פועל לפי מודל אותו הציגה החוקרת יובל דיוויס שנקרא מודל אלטרנטיבי. לפי מודל יש שני תהליכים מרכזיים, שורשיות והסטה. לפי המודל הזה כל פרט נושא עימו את השורשים של הקבוצה שלו ואת הזהות שלו השורשית שלו אולם מנסה במהלך זמן זה להסיט את השורשיות הזו ממנו באותו זמן (שטייר- לבני, 2013).

לפי המודל הזה בתהליך ההסטה אסור לשכוח את השורשים והערכים של האדם. יש חשיבות בשמירת הדעות והערכים השורשיים כאשר האדם מבקש לנסות להבין ערכים אחרים. כמו כן בתהליך ההסטה הזה אסור להפוך את האחר להומוגני אלא להבין כי בכל קבוצה, שנחשבת הומוגנית, יש הבדלים ואנשים בעלי דעות שונות. לכן אין צורך ממש להתחבר עם כל הקבוצה כולה אלא רק עם אנשים וערכים מסוימים אשר משקפים חלק מן הקבוצה (שטייר- לבני, 2013). ניתן לומר כי הסרט ארץ חדשה למעשה משמר, כמו הסרטים תל אביב- ברלין ועץ הדומים תפוס, אשר המודל הזה שנגדו יוצאת יובל דיוויס- מודל אשר שומר את הזהות המקובעת של אנשים מקבוצות שונות ולא מאפשר מעבר בין זהויות ותרבויות שונות. סרט זה אשר שייך לקולנוע המצומצם בקולנוע העלילתי של שנות השמונים והתשעים עומד בניגוד לסוגה אחרת אשר מאפיינת את הקולנוע העלילתי של שנות השמונים והתשעים והוא הקולנוע האמביוולנטי. הקולנוע האמביוולנטי כולל סרטים אשר הצליחו לפרק את הקבוצות האחידות ולהציג הטרוגניות בתוך החברה הישראלית וגם בתוך מעמדות קבוצות ומגדרים בתוך החברה הישראלית (שטייר- לבני, 2013). באופן הזה הם אינם יוצרים

קטבים מנוגדים אלא מפגש מתמיד בין הזהויות השונות. סרטים אלו נשענו על התבניות של הסרטים המוקדמים אולם הצליחו גם לשבור אותם ולהציג דגם חדש שהוא מורכב ופתוח יותר.

סצנה 1- מחנה המעבר

סצנה זו מתרחשת זמן קצר לאחר הגעת העולים בספינה לישראל. המבט בעת ההגעה הוא מן הים אל החוף, כאשר נקודת המבט היא של העולים ולא של הקולטים. נקודת מבט זו של אנה ממשיכה ללוות את כל הסרט ובכך היא שונה מסרטים של העשורים הקודמים אשר תיארו את נקודת המבט של אנשי היישוב ועסקה בכיצד הם חוו את ההגעה של העולים ארצה. הסצנה מתחילה כאשר אנה ויאן מגיעים למחנה המעבר. כבר בעת ההגעה שלהם למחנה אנו רואים קשר ישיר בין המצב של המחנה ביחס למחנות העוקרים של אירופה לאחר השואה ואולי אף מחנות אחרים. התורים והאווירה של האנשים אשר נראים עניים ומובלים, מזכירים את האימה אשר עברה על אנשי אירופה שהיו צריכים לנדוד בין מחנות במשך כל המלחמה. הדבר מהווה מעין ביקורת של יוצר הסרט בכך שאנשי היישוב לא היו רגישים מספיק כדי להבין את המצוקה שהיו בה אנשי אירופה ולכן הם מאפשרים למחנה להיראות ולהישמע אותו דבר. הדמיון במחנות מלמד על חוסר הרגישות של אנשי היישוב ועל חוסר המודעות שלהם לגבי החוויות אותם חוו יהודי אירופה. ברגעים הראשונים שבהם מופיעים יאן ואנה אל המעברה אנו מקבלים תחושה של מחנה ריכוז באופן מידי. מבחינה קולנועית הדבר בא לידי ביטוי בהתמקדות (קלוז אפ) ברמקולים שבהם נשמעת הדרישה להסתדר בשורות. יש לזכור כי עבור רבים מן העולים השפה לא הייתה כה פשוטה להבנה והדבר ומזכיר את השפה הגרמנית אותה רבים לא הכירו במחנות הריכוז. בכל הסצנה אנו מרגישים אווירת נכאים ואולי אפילו ניתן לזהות פחד בעיניהם של העולים. סגנון צילום זה למעשה מבקש להעביר את המסר כי מבחינת העולים, ואולי גם מבחינת המקומיים, ישראל היא עדיין לא ארץ חדשה עבורם אלא המשך לתלאות אשר עברו עליהם באירופה.

סצנה 2- החלפת השמות לדן ואילנה

תואר לעיל את הביקורת של הסרט על חוסר הרגישות של המקומיים כלפי הניצולים למען יצירת נרטיב מאחד של חברה ישראלית מגובשת וצברית. השמות שלהם מהווים סמל עבור העבר שלהם ממנו הם באו. למרות שעבר זה היה טראומטי הוא מחבר אותם לעברם ולהורים וערכיהם אותם הם למדו כאשר קטנים עוד יותר. השמות שלהם מוחלפים בצורה די אשיה לשמות ישראלים כמו דן ואילנה. המיזנסצנה של סצנה זו בנויה כך שהיא מראה את אוזלת ידם ואת חוסר הברירה של הניצולים. הם חסרי כל, נראים עניים, ונמצאים בתור סביבה זרה להם מכל בחינה. למרות זאת, המבטים של המקומיים והיחס אליהם מוצג בצורה קולנועית אשר מראה על האדישות של המקומיים למצוקות הניצולים הצעירים.

כאן ניתן לראות כיצד החשיבות של הטמעת העולים בחברה הכללית היא חשובה יותר עבור המקומיים מאשר הבעת רגישות עבור ילדים שאיבדו את כל עולמם בשואה. מבחינת המבט